עד שימשוך. בשור: **ויחזיק.** בבית: **משכו.** הדיוט (פ) חפץ של הקדש מיד הגזבר במנה: **ולא הספיק לפדותו.** כלומר לתת דמיו לגזבר: **נותן מאתים.** דכי אייקר ברשות הקדש אייקר הואיל ולא נתן המעות: **לא יהא כח הדיוט כו'.** שאם משכו מיד הדיוט ישלם כל מעותיו דקנאו במשיכה וברשותו הוא דזל: **פדאו.** נתן את המעות: **מתני' כל מצוה האב כו'.** בגמ' מפרש לכולה מתני': **שהזמן גרמא.** שהזמן גורם (ל) לה שתבא: **חוץ מבל תקיף.** פתח הראש: **ובל תשחית.** פתח זקן: **ובל תטמא.** דכהנים: **גמ' אי נימא דמיחייב ברא למיעבד לאבא.** והכי משמע כל מצות שהבן מצווה על אביו נשים פטורות בתמיה: **איש אמו ואביו תיראו תרי לאו שניים.** לשנים הוא אומר: **המוטלות (עליו) על האב.** כגון הך דמפרש בברייתא ללמדו תורה ולמולו ולפדותו בה' שלעיס אם בכור הוא ולהשיאו אשה (ק) וכולה יליף ואזיל מקראי: **אף להשיטו בנהר.** שמא יפרוש בספינה ותטבע ויסתכן אם אין יודע לשוט: **ליסטות פ"ד.** והלא יש"ב ולא למדו כלום: **לאילו מלמדו ליסטות.** דכיון דאין לו אומנות ויחסר לחמו ילך בפרשת דרכים וילסטם את הבריות: (ר) **לאשר לוה אותו.** ולא את שרה: **מיחייב איהו.** כשיגדל: **אשכחן מיד.** לאברהם נאמר כן: **אינו אלא נשון זירוז.** שיהא מהיר וזריז בדבר ונוהג מיד ונוהג לדורות: **תיפדה תפדה כו'.** כלומר קרי ביה (ת) תפדה: **ואיהי מנלן דלא מיפקדה.** איהי אמו מנין שאינה מצווה לפדות את בנה דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא בעי קרא למעוטיה: **לפדות את עצמו.** כשהוא בכור ולא פדאו אביו: **ואיהי מנלן דלא מיחייבה.** דאביה אינו מצווה לפדותה דכתיב בכור בניך אימא איהי תפדה נפשה לכשתגדל דהא קרינן ביה תפדה אלמא מצוה אבהא נמי דמיא הוא והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא: **כל שאחריה כו'.** האב: **הוא לפדות.** שלא פדאו אביו: כל

משכו במאתים **ולא הספיק** וכו' **נותן מאתים מ"ט לא יהא כח** הדיוט חמור מהקדש. וא"ת תיפוק ליה מטעם דאמיתתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתים אינו יכול לחזור[א] בו וי"ל כיון דבטעות היה כמו הכא שלא היה סבור שישתנה השער לא הוי כמסירה להדיוט וקשה דאמר בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קנג:) גבי בנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא אמרה ליה דביתהו זיל מוכרה לגזבר דהקדש ולא תשיימא את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוא אם יאמר לתתה פחותה משויה וי"ל בדבר שאין שומתו ידועה כגון מרגניתא[ב] גומר בדעתו אפי' תשווה יותר שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות א"נ י"ל דהתם כשאם אותה בפחות משוויה מתכוין לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל הכא לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים שכך היה שוה באותה שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט[ב] (פ): **אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי.** וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו בלא מי שפרע היכא דיהיב לו דמי כמו כן הקדש לא יחזור בו וקשה דאמר פרק הניזקין (גיטין ד' נב.[ג]) דיתמי הרי הן כהקדש ולא מיקנו אלא בכספים (ד) דקא יהיב דמי ליתמי אפילי וחל א[מין לוקח יכול לחזור בו אייקור יתמי יכלו לחזור בהם שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש ואמאי והא בהדיוט נמי איכא במי שפרע[ג] וי"ל דלא דמי דהתם גבי יתמי מדאלוייתא דינם כהדיוט וא"כ אינם קונים (ה) בלא משיכה אלא שייפו חכמים כחם (ו) לעשות כהקדש שיהו קונים בכסף הילך במקום הפסדם של יתומים אוקימנא (ז) אדינא אע"ג דהדיוט קאי במי שפרע כדי שלא יהיה כח הדיוט מרובה משלהן ולא יבואו לידי הפסד ע"י תקנת חכמים כי לולי התקנה היו מוחזרים בהם אפי' קבלו המעות[ד] כיון שלא משך אבל הקדש דמדאוריתא הוא דמקני בכספא אבל רבנן תקנו משיכה להרויחן שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו אלא א"כ מקבל עליו מי שפרע נוקמיה אדייה בכסף ולא יוכל הקדש לחזור בו כלל כיון שקיבל הכסף:

אותו ולא אותה. וא"ת למ"ל קרא תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שימול בשמיני לילדתו ונשים פטורות וי"ל כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא[ה] וא"ת אכתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום כדאיתא בפרק הערל (יבמות דף עב.) וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה: **ואיהי מנא לן דלא מיחייבה למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה.** ואם תאמר תיפוק ליה משום דכתיב כל בכור בניך תפדה

עד שימשוך ויחזיק (פ)[א] **משכו במנה ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתים נותן מאתים מאי טעמא**[ב] **ונתן הכסף**[1] **וקם לו משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא** (ג)**לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש פדאו במאתים ולא הספיק למושכו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא ונתן הכסף וקם לו פדאו במנה ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים מה שפדה פדוי ואין נותן אלא מנה אמאי ה"נ נימא לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי**(ד): **מתני'** כל מצות עשה שהזמן גרמא האב אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות האב על הבן אחד אנשים ואחד נשים חייבין (ה)[ב]**וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין** (ו)**וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין** [2]**חוץ מבל תקיף**(ז) **ובל תשחית**(ח) **ובל תטמא למתים**(ט): **גמ'** מאי כל מצות הבן על האב אילימא כל מצות דמיחייב ברא למיעבד לאבא נשים פטורות והתניא (ט)[2]**איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר איש אמו ואביו תיראו** (י)**הרי כאן שנים אמר רב יהודה ה"ק כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו אנשים חייבין ונשים פטורות תנינא להא דת"ר** (כ)**האב חייב בבנו למולו** (ל)**ולפדותו** (מ)**וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות**(נ) **וי"א אף להשיטו** (ס)**במים רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות: למולו מנלן דכתיב** [3]**וימל אברהם את יצחק בנו** (פ)**והיכא דלא מהליה אבוה מיחייבי בי דינא למימהליה דכתיב** [4]**המול לכם כל זכר** (צ)**והיכא דלא** (ק)**מהליה בי דינא מיחייב איהו למימהל נפשיה דכתיב** [5]**וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה איהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב** [3]**כאשר צוה אותו אלהים** [5]**אותו ולא אותה אשכחן מיד לדורות מנלן תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות זירוז דכתיב** [6]**וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו מיד ולדורות דכתיב** [7]**מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם: לפדותו: מנלן דכתיב** [8]**כל בכור בניך תפדה** (ל)**והיכא דלא פרקיה אבוה מיחייב איהו** (מ)**למפרקיה דכתיב** (נ)**פדה**(ס) **תפדה ואיהי מנלן דלא מיפקדה דכתיב תיפדה תפדה כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות את אחרים וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו** (פ)**אינו מצווה לפדות אחרים ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה כל שאחרים מצווים לפדותו מצווה לפדות את עצמו וכל שאין אחרים מצווים לפדותו אין מצווה לפדות את עצמו ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה דאמר קרא כל בכור בניך תפדה** [9]**בניך ולא בנותיך** (צ)**תנו רבנן** (ק)**הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו רבי יהודה אומר בנו קודמו שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו אמר רבי ירמיה הכל מודין** כל

דמשמע בניך ולא בנותיך ויש לומר דס"ד בכור בניך אב חייב לפדות ולא נקבה אבל הנקבה תפדה עצמה להכי איצטריך להאי קרא: וחזיל

משכו במאתים **ולא הספיק** וכו' **נותן מאתים מ"ט לא יהא כח** הדיוט חמור מהקדש. וא"ת תיפוק ליה מטעם דאמיתתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתים אינו יכול לחזור[א] בו וי"ל כיון דבטעות היה כמו הכא שלא היה סבור שישתנה השער לא הוי כמסירה להדיוט וקשה דאמר בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קנג:) גבי בנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא אמרה ליה דביתהו זיל מוכרה לגזבר דהקדש ולא תשיימא את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוא אם יאמר לתתה פחותה משויה וי"ל בדבר שאין שומתו ידועה כגון מרגניתא[ב] גומר בדעתו אפי' תשווה יותר שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות א"נ י"ל דהתם כשאם אותה בפחות משוויה מתכוין לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל הכא לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים שכך היה שוה באותה שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט[ב] (פ): **אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי.** וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו בלא מי שפרע היכא דיהיב לו דמי כמו כן הקדש לא יחזור בו וקשה דאמר פרק הניזקין (גיטין ד' נב.[ג]) דיתמי הרי הן כהקדש ולא מיקנו אלא בכספים (ד) דקא יהיב דמי ליתמי אפילי וחל א[מין לוקח יכול לחזור בו אייקור יתמי יכלו לחזור בהם שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש ואמאי והא בהדיוט נמי איכא במי שפרע[ג] וי"ל דלא דמי דהתם גבי יתמי מדאלוייתא דינם כהדיוט וא"כ אינם קונים (ה) בלא משיכה אלא שייפו חכמים כחם (ו) לעשות כהקדש שיהו קונים בכסף הילך במקום הפסדם של יתומים אוקימנא (ז) אדינא אע"ג דהדיוט קאי במי שפרע כדי שלא יהיה כח הדיוט מרובה משלהן ולא יבואו לידי הפסד ע"י תקנת חכמים כי לולי התקנה היו מוחזרים בהם אפי' קבלו המעות[ד] כיון שלא משך אבל הקדש דמדאוריתא הוא דמקני בכספא אבל רבנן תקנו משיכה להרויחן שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו אלא א"כ מקבל עליו מי שפרע נוקמיה אדייה בכסף ולא יוכל הקדש לחזור בו כלל כיון שקיבל הכסף:

אותו ולא אותה. וא"ת למ"ל קרא תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שימול בשמיני לילדתו ונשים פטורות וי"ל כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא[ה] וא"ת אכתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום כדאיתא בפרק הערל (יבמות דף עב.) וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה: **ואיהי מנא לן דלא מיחייבה למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה.** ואם תאמר תיפוק ליה משום דכתיב כל בכור בניך תפדה

דרש א ממי' פ"ז מהל' ערכין הל"ב: **שה** ב ג ד ממי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג: **שו** ה ממי' פ"ו מהל' ממרים הל"ו סמג עשין קנז טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יז: **שז** ו ממי' פ"ח ופ"ג מהל' מילה הל"ח סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רכ: **שח** ז ממי' פי"ח מהל' כבורים הל"ח סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' ח: **שט** ח ממי' פ"ח מהל' מ"ת הל"ח סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' ח: **שי** ט י ממי' פ"ח מהל' מילה הל"ח ב סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רפ: **שיא** כ טוש"ע שם בהג"ה: **שיב** ל ממי' פי"ח מהל' בכורים הל"ב סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו: **שיג** מ ממי' שם טוש"ע שם סעי' ב: **שיד** נ ממי' שם הל"ח טוש"ע שם ס"ח: **שטו** ס ממי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' טו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תיפדה וכו' קרי ביה פִּקֻּדָה: (ב) תוס' ד"ה אטו וכו' בכספים דהיכא דקא יהיב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אטו כו' דקא יהיב דמי ליתמי אפילי חל אין כו'. נלענ"ד למחזר מלא אין ע"פ הסוגיא דגיטין ועוש"ה ודו"ק:

מוסף תוספות

א. אפילו לא משכו נמי כיון שאמר לפדותו במאתים. תוס' כ"ב קנג: ב. כי לא אמר לקנות רק שוה בשוה. שם. ג. תוס' גיטין דף נב. מקשה בנ"ח. גבי הקדש כה"ג שאינו יכול לחזור כיון דאיכא מי שפרע בהדיוט. ד. ולא קיימי אפי' במי שפרע. שם. ה. כמו פדיון הבן דאין זמנו אלא [מ]שלשים, וקרי ליה לקמן בפירקין (לד.) מ"ע שלא הזמן גרמא. תוס' הרא"ש.

תוס' ר"י הזקן

עד שימשוך. המטלטלין ויחזיק בקרקע. משכו. חפץ של הקדש שהגזבר מכרה. לפדותו. ליתן המעות. ונתן הכסף. גבי הקדש כתיב שאין אדם קונה מן ההקדש אלא בכסף. משכו במאתים. איכא מאן דמפרש שלא דבר כלום אלא ששאל לגזבר בכמה כסף תתן לי זה החפץ ואמר לו הגזבר במאתים ועמד ומשכו. אבל אם אמר לו מאתים אתן לך אינו יכול לחזור בו אע"פ שלא משך, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. והעיקר דלא אמרינן אמירתו לגבוה וכו' אלא במה שהוא נותן לגבוה כגון שור זה עולה כדאמרינן כיצד אמירתו לגבוה וכו', אבל מה שהוא אומר ליתן לא שייך ביה אמירתו לגבוה שהרי לא אמר שהוא נותן אלא יתן. ואיכא מ"ד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אמרינן במה שהוא תחת ידו שהוא יכול למוסרו, אבל מה שאינו תחת ידו לא הוי כלום אפילו הקדישו אינו קדוש ומשום הכי אצטריך משכו, דהא אפילו אין המעות בידו נתחייב בהן. משום הכי נקט פדאו במאתים לסברא דילן להודיע שנתן המעות ולסברא אחרינא להודיע שהמעות ברשותו ונתנם, וה"ה אפילו לא נתנם אם הם תחת ידו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולפירושא קמא

מוסף רש"י

מאי טעמא ונתן הכסף וקם לו. אין הקדש נקנה במשיכה דכתיב ביה ויסף ממש"ת כסף ערכך עליו וקם לו ואין שור וחזקה קונין קרקעותיו ולא משיכה את המטלטלין (לקמן נד:). שהזמן גרמא. דאיכא שעתא דלא מחייב בה (לקמן לד.). וכל מצות לא תעשה וכו' ואחד הנשים חייבים. דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה (ברכות כ:). דמחייב ברא למיעבד לאבא. כגון כבוד ומורא (לקמן ל.). שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו. מצות פדייתו של אב זה היתה על אביו שמת ומצות בנו עליו (בכורות מט.).

משום סיפא נקט ליה כשהוקר דדוקא כשנתן מעות אין הגזבר חוזר אבל לא נתן מעות חוזר. הכא נמי נימא. דהא לעיל אע"ג דאין קנין הקדש במשיכה אמרינן לתועלת הקדש דקנה, הכא נמי אע"ג דקנין הקדש בכסף, לתועלת הקדש נימא דלא קנה משום לא יהא כח הדיוט. אטו. כלומר וכי הדיוט רשאי לחזור בו והא אם יחזור בו יקבל עליו מי שפרע, הילכך גזבר לא יחזור בו וקנה הפודה שהרי תורה זכתה לו שיקנה בכסף, ומהדיוט נמי קנה כל כך שאם רוצה לחזור יקבל עליו מי שפרע. אבל לאו לחומרא דכל היכא דאיכא מי שפרע להדיוט לא יחזור בו גזבר, דתנן בשקלים פ"ד ומתניא בפרק ההזב [ב"מ נז, ב] המקבל עליו לספק סלתות מד' סאין בסלע ועמדו שלש סאין בסלע יספק מארבע קבל עליו לספק ג' סאין בסלע והחולו ועמדו מארבע נותן מארבע שיד הקדש על העליונה, ואע"ג דבהדיוט איכא מי שפרע אם יחזור בו הלוקח. וזה ראיה דבבא קמייתא דאמרינן קנה דוקא כשלא הוזל אבל אם הוזל חוזר בו הגזבר ואינו מקבל עליו מי שפרע שיפה כח הקדש מכח הדיוט, אבל כשקנה הדיוט מגזבר ונתן כסף אע"פ שהוקר קנה שהתורה אמרה שיקנו ההקדש בכסף. נשים פטורות. וכי הבת פטורה מכבוד אב ואם. שנים. שהוזהיר הבן והבת. תנינא. תנן במתני' מה ששנו בברייתא. לסטות. שמתוך שאין לו אומנות [גורם לו] להיות מלסטם את הבריות. לכם. רבים משמע והיינו ב"ד. אשר לא ימול ונכרתה. אלמא הוא מצווה. תפדה. קרי ביה תפדה דלא מחייבא לפדות את בנה דלא מפקדא בפרקונה דידה.

ואזיל כהן וטריף להו משעבדי. כלומר בני חרי פריק ליה לבריה שאם היה פודה עצמו בני חרי לא היה פודה בנו ממשעבדי דמיירי שנתעבדו קודם שנולד הבן ולכך מקדיש פדיון בנו ואין כאן אונאה לגקומות דמלות בנו עליו יותר ממלות [פ] גופו כפ"ה וק' דאדרבה יש אונאה לגקומות דמלות גופו עדיף ויאמרו [ג] פדה את עצמך בתחלה ואם יאמר אפדה את עצמי ממשעבדי יאמרו אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום בני חרי[א] ואפי' פדה בנו בכור מבני חרי יאמרו לכהן הנאתו לך מקום לגבות ממנו אותם חמש בני חורין ולכך פירש ר"י דמיירי כגון דאיכא חמש משועבדי' מילתא שעשאן אפותיקי לכהן בעבור יעקב בנו ואח"כ מכרה ושוב גדל יעקב והיה לו בן ועמד הוא ובנו לפדות ואין להם אלא ה' סלעים מבני חרי [ב] ור' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה כתובה בשטר דמי והיו לו אפותקאות בשטר לכהן קודם ולכך גובה מהן אע"פ שיש בני חרי ליעקב לפי שמלאתו על נכסי אביו יותר מעל נכסי עצמו דחוב האב על נכסי האב ולא על נכסי הבן ואינם יכולים לומר הנאתו לך מקום בנכסי יעקב שאין עליו לשלם חוב של אביו ומנכסיו אין לו כלום וכן משמע הלשון דקתני שזה מלאתו על אביו[א]: **הא** לן **והא** להו. פי' בקונטרס בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין לרבי הבית מוטל עליהם עושה אשה דהוה ליה בלא הרהור ואח"כ לומד תורה הא להו לבני א"י הלומדים במקומם אם עושה אשה יהו כל לרבי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו וקשה לר"ת דמשמע דקאמר שמואל דעושה אשה תחלה כדי להיות בלא הרהור ומוקי לה למילתיה בבני בבל א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכים ללמוד חוץ למקומן ועוד קשה אחר שעשה אשה היאך יצא חוץ למקומו ללמוד והלא הוא צריך לחזור אחר מזונות אשתו ובניו ובפ"ק דגיטין (דף ו:) אשכחן דשלח רבי אביתר בני אדם הבאים משם לכאן הם מקיימין בעצמן ויתנו את הילד בזונה ואת הילדה מכרו ביין[ג] פירוש שלריכין בניו ובנותיו להתמשכן בעבור מזונותיהן משמע שאין עושים יפה שהולכים ללמוד חוץ למקומן ועל כן נראה לר"ת שיפרא דר' יוחנן דאמר רימים בגותו ויעסוק בתורה לבני בבל דיבר שאינו יכול להניח אשתו וילך וילמוד תורה[ב] ועוד שהם ד) עניים[ג] ושמואל דאמר עושה אשה תחלה לבני א"י אמר שיכולים ללמוד במקומם וגם הם עשיריס[ד] וטוב לו שיעשה אשה וילמוד תורה בטהרה ומיהו פעמים שגם בני א"י היו יולאים חוץ למקומם לבבל ללמוד תורה אלא רובם היו לומדים במקומם ואין תימה אם שמואל שהיה מבני בבל דמורה לבני א"י שהיו לפניו תלמידים מבני א"י שהיה מדבר להם ור' יוחנן אע"פ שהיה מא"י היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל וכן מלינו בפ"ק דשבת (דף ט:) גבי מאימתי התחלת אכילה רב אמר משיטול

כל היכא דליכא אלא חמש סלעים [א]הוא קודם לבנו מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא כי פליגי היכא דאיכא חמש משועבדים וחמש בני חורין [ב]ר' יהודה סבר [ג]מלוה דכתיב בתורה ככתובה בשטר דמיא בהני חמש פריק לבריה ואזיל כהן [ד]וטריף ליה לחמש משועבדים לדידיה ורבנן סברי מלוה דכתיב באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא והילכך מצוה דגופיה עדיף [ה]ת"ר לפדות את בנו ולעלות לרגל [ו]פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל ר' יהודה אומר עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו [ז]שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת בשלמא לר' יהודה כדקאמר טעמא אלא רבנן מאי טעמייהו דאמר קרא [1]כל בכור בניך תפדה והדר לא יראו פני ריקם [ח]ת"ר מנין שאם היו לו חמשה בנים מחמש נשים [ט]שחייב לפדות כולן ת"ל כל בכור בניך תפדה פשיטא בפטר רחם תלא רחמנא[י] מהו דתימא נילף בכור בכור[כ] מנחלה מה להלן ראשית אונו[ל] אף כאן ראשית אונו קמ"ל: ללמדו תורה: מנלן דכתיב [2]ולמדתם אותם את בניכם והיכא דלא אגמריה אבוה [מ]מיחייב איהו למיגמר נפשיה דכתיב[נ] ולמדתם איהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב ולימדתם ולמדתם [ס]כל שמצוה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד ואיהי מנלן [ע]דלא מיחייבה למילף נפשה דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמד את עצמו וכל שאין אחרים מצווין ללמדו אין מצווה ללמד את עצמו ומנין [פ]שאין אחרים מצווין ללמדה דאמר קרא ולמדתם אותם את [צ]בניכם ולא בנותיכם ת"ר [ק]הוא ללמוד ובנו ללמוד [ר]הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר [ש]אם בנו זריז [ת]וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה א"ל אנא עדיפא מינך תוב את דאזיל אנא שמע אביי דקא הוה אתי הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי דכי הוו עיילי בתרין אפי' ביממא הוו מיתזקי אמר להו לא ליתיב ליה אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא [א]על בת בההוא בי רבנן אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה כל כריעה דכרע נתר חד רישיה אמר להו למחר אי [ב]לא איתרחיש ניסא סכינתין [ג]ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם א"א לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה [ד]אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר' יוחנן אמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה [ה]ולא פליגי הא לן והא להו: משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא א"ל כשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא חזייה דלא פרים סודרא א"ל מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא אהדרינהו לאפיה מיניה א"ל חזי דלא חזית להו לאפי עד דנסבת רב הונא לטעמיה דאמר [ו]בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה בעבירה סלקא דעתך אלא אימא כל ימיו בהרהור עבירה אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון [ז]שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה

לא היכא. דלית ליה נכסי אלא ה' סלעים: **לכתובה בשטר דמיא.** ובפדיון עצמו היה מחוייב קודם שישעבד קרקעותיו ויטרוף את הלקוחות הילכך בחמש בני חרי דאיכא פריק לבריה דאין זה אונאה[ח] שהרי מלות בנו עליו יותר ממלותו: **ואזיל כהן וטריף.** לקוחות על פדיון עצמו: **לאו ככתובה בשטר דמי.** ואינו גובה ממשועבדים: **דכתיב ולמדתם.** קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (דברים ה): **דלא מיחייבה.** ללמד את בנה דכתיב ולמדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם לאקושינהו דלא מיפקדא [ט] ללמוד [י]: **אחריס.** האב: **אם היה בנו זריז.** והאב רואה שיעלה [כ]ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא יטריח אחר מזונות ויספיקנו: **כי רבנן.** בהמ"ד רחוק מן הישוב הוה: **לא ליתיב ליה אינש אושפיזא.** לרב אחא ועל כרחו ילין בבית המדרש ומתוך חסידותו יעשה לו גם ויהרוג את המזיק: **בת.** לן: **אידמי ליה.** מזיק: **כתנינא דשבע רישי.** שהיו לו שבע גולגולות: **כל כריעה דכרע.** רב אחא ומתפלל על אותו מזיק נתר חד רישא: **סכינתין.** סכנתם אותי: **הא לן הא להו.** בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין לרבי הבית מוטלים עליו עושה אשה דהוה בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה: **להו.** לבני א"י הלומדים במקומם אם עושה אשה יהו לרבי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו: **חזייה.** רב הונא לרב המנונא: **דלא פרים סודר.** כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשן:

הוה

מסורת הש"ס

ה) ל"ע בגכורות מח. דס"ל לר"י התם איפכא [ע"ש בתוס' ד"ה ודכ"ע וכו' תמצא ישוב נכון על קושיא זאת], ו) [לעיל יג.: וש"נ], ז) [עי' תוס' שבועות ד: ד"ה בכלל], ד) מוספתא דבכורות פ"ו ה"ג [ע"ש], ח) ברכות מז., ו) מכילתא סוף פ' בא, ז) [שמות יג, כ], ח) [דברים כא, טז], ט) [שם שם יז], י) [עי' כ"ב כא ע"א], כ) [לקמן ג.], ל) מוספתא דבכורות פ"ו ה"ג, מ) ס"א וממנולא וגי' ע"י ומולגא, נ) [בכת"י נוסף: לא אשכח איניש דיהיב ליה אוסיפתא], ס) [בכת"י: אי לאו דאיתתמיס לי ניסא], ע) מוספתא שם ע"ש, פ) מנחות קי., צ) כ"כ קמז. ברכות ה: מד. שבת ט: בילה ה. יד: תענית ד: סוכה לו. מח. יומא כא: כ"מ קז., ק) [בדפו"ר: שהגיעו], ר) [ל"ל ללמד. (רש"ס. ולא כהכ"ק)], ש) [בכת"י נוסף: יומר], ת) [בדפו"ר נוסף: שמלאתו על אביו דמלות [ל"ל ומלות, רש"ל] בנו עליו], א) [גיטין מח ע"ב], ב) [ע' תוס' שבועות ד: ד"ה בכלל], ג) [יומא ל], ד) [לקמן מט ע"ב], ה) [דף ח ע"ב],

תורה אור השלם

1. פִּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ בְּנֶךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: שמות לד כ
2. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: דברים יא יט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ככתובה וכו' דאין זה אונאה לקוחות שהרי: (ב) ד"ה דלא מיחייבה וכו' ולמדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם וכו' אחרים הס"ד ואח"כ מ"ה הוא האב: (ג) תוס' ד"ה ואזיל וכו' ויאמרו לו פדה וכו' יאמרו לו אין:

מוסף תוספות

א. בתוס' הרא"ש כתוב. ובהא ניחא נמי דקאמר ר' יהודה בנו קודמו שאותו על אביו והא אמרינן דלכו"ע מצוה דגופיה עדיפא אלא ודאי ה"פ שמצותו על אביו ויכול הכהן לגבות פדיון עצמו מנכסים ששיעבד אביו. ועי' מהרש"א על רש"י ד"ה ככתובין. ב. מההיא דרבי אביתר. ריטב"א. ג. ומכיון שנשא אשה אינם יכולים ללמוד בעירם מפני שצריכין לטרוח אחר פרנסתן. שם. (עי' מהרש"א.). ד. ויש להם ספק ללמוד אחר שנשאו ולא היו צריכין לטרוח בתר מזונם. שם.

עין משפט נר מצוה

שטז א מיי' פי"א מהלכות בכורים הלכה ג סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סימן שה סעיף טו:
שיז ב מיי' שם הל' כא
שיח ג מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סעי' ח:
שיט ד מיי' פי"א מהל' ת"ת הל"ג סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' א:
שכ ה ו ז מיי' שם הל' א סמג שם שם טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו בהג"ה:
שכא ח ט מיי' שם הל"ד טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' ב:
שכב י מיי' שם הל"ה סמג שם שם טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ב:
שכג כ מיי' פט"ו מהל' אישות הל"ב סמג עשין מט טוש"ע אה"ע סי' א סעי' ג:

מוסף רש"י

מלוה הכתוב בתורה. כגון פדיון הבן ה' סלעים דחכי ליה רחמנא להכן (בכורות מח.). **בהני חמש** פריק לבריה. דאי יהיב בני חורין משום פדיון דידיה הו לא מיפריק בנו דשמא שיעבוד הלקוחות קדם לידת בנו (בכורות שם:). **ואזיל כהן וטרף לחמש משועבדים לדידיה.** ממש סלעים דידיה אזיל כהן וטריף ממשעבדי שהרי שיעבודו של כהן קדם והיינו דקאמר שמלאתו על אביו כלומר שמאביו נשתעבדו אותן נכסים לכהן (שם). **לאו ככתובה בשטר דמיא.** ואי יהיב בני חורי בגמיל פדיון בנו הו לא מיפריק איהו דכהן לא מצי טריף לקוחות (שם). **פטר רחם.** שפתח את הרחם תחילה כמו פוטר מים ראשית מדון וכן יפטירו בשפה יפתמו שפתים (שמות יג ב). **אפילו ביממא הוו מיתזקי.** מלויין בו מזיקין (לקמן לט:).

תוס' ר"י הזקן

כל שאחרים. שהאב מצווה לפדותו. **חמש משועבדים.** ששעבד יעקב *אחר שנולד ראובן ויש ביד ראובן סלעים בני חורין לפדות חנוך. **לפדות [וכו'] ולעלות.** כלומר ואין בידו כדאי לזה ולזה ששתי מצות אלו צריכים הוצאה, לפדות צריך חמש סלעים לכהן ולעלות צריך מעות להוצאת הדרך. **עולה לרגל.** במעות שבידו וכשתמצא ידו יפדה בנו מפני שהיא מצוה שאינה עוברת. והלכה כרבנן והביא זה הר"ם במתנות שבגבולין פי"א [מהל' בכורים ה"ד]. אבל בשאר מצות מודו ליה לר' יהודה דטעמא קאמר. ושמעינן מיהא דבשאר מילי עביד מצוה עוברת ברישא לדברי הכל. וביארנו זה במועד קטן פ"ק בתכלית הביאור[ט]. **ואם אי אפשר.** שיצרו מתגבר עליו. **הא לן.** פי' בני בבל שהולכים חוץ לעירם ללמוד תורה אין צרכי הבית מוטלין עליהם הילכך ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה, אבל בני ארץ ישראל שלומדים תורה במקומם אם ישאו אשה תחלה צרכי הבית מוטלים עליהם ונתבטל. ומסתברא דהכי פירושא, הא לן שיצרנו מתגבר עלינו, הא להו שמתוך שהם חפצים בתורה אין יצרם מתגבר עליהם. והשתא לא פליגי שמואל ור' יוחנן עם הברייתא. וכן נראה מפי' הר"ם פ"א [מהל' ת"ת ה"ה].

* אולי צ"ל ששעבד יעקב קודם שנולד ראובן ויש ביד יעקב ה' סלעים לפדות ראובן בנו. ועי' בתוס' ד"ה ואזיל מש"כ בש"כ בדם ר"י.